

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejourer i Sverige

Till: Arbetsmarknadsdepartementet

Diarienummer: A2023/01703

Remissyttrande från: Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejourer i Sverige

Datum och ort: 2024-05-22, Stockholm

Roks svar till SOU 2023:98 Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften, våldsutsatthet som behöver synliggöras

Synpunkter från Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejourer i Sverige

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejourer i Sverige, Roks, är en feministisk organisation vars uppgift är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Vårt mål är att bidra till en förbättring av kvinnors och tjejers livsvillkor. Roks arbetar för att synliggöra sambanden mellan kön, makt och våld samt öka kunskapen och kompetensen i dessa frågor såväl inom som utom organisationen. För Roks innefattar mäns våld mot kvinnor och tjejer utsatthet för fysisk och psykisk misshandel, pornografi, prostitution, sexuellt våld och trakasserier.

Roks ser att mäns våld kan drabba alla kvinnor och tjejer, men också att kvinnors och tjejers livsvillkor och livsrum kan variera beroende av etnicitet, social tillhörighet, ålder, sexualitet, funktionshinder och missbruk. Därför är det nödvändigt att belysa både de erfarenheter som skiljer och de som förenar kvinnor och tjejer. Roks uppmärksammar att mäns våld mot kvinnor och tjejer även drabbar barn som lever i våldets närhet. Vi vill därför synliggöra barnens situation och bidra till en förbättring av deras livsvillkor. Kärnan i Roks verksamhet är stödet till lokala kvinno- och tjejourer i deras utveckling och arbete för kvinnor, tjejer och barn som är utsatta för mäns våld.

Sammanfattande synpunkter:

Roks och våra jourer har arbetat mot pornografi och prostitution sedan 80-talet. Vi har arbetat opinionsbildande genom aktioner, konferenser, tribunaler, debattartiklar. Roks anser att pornografi är en del av mäns våld mot kvinnor och ett explicit uttryck för mäns fysiska, sexuella och verbala våld mot kvinnor, tjejer och barn. Att pornografin upprätthåller mäns makt och överordning. Att pornografin är en inspirationskälla till mäns och killars våld mot kvinnor och tjejer de har relationer med. Som ett resultat av kvinnojoursrörelsens kamp mot prostitution, sexuellt våld och pornografi finns en historisk sexköpslag sedan 1999 som förbjuder män att köpa tillgång till kvinnors kroppar. Trots kvinnojourerörelsens enträgna kamp mot pornografin och arbete att synliggöra pornografins konsekvenser har pornografin blivit grövre, värre, mer förnedrande och desto vanligare för män och killar att konsumera. Det är kvinnor, tjejer och barn som tvingas leva med konsekvenserna av pornografin.

Kvinnor- och tjejourerna möter kvinnor, tjejer och barn som beskriver erfarenheter av utsatthet inom ramen för pornografi. Kvinnor och tjejer vittnar om situationer där de ofta pressats, tvingats och inte haft handlingsutrymme att ta sig ur situationer där de utnyttjats i pornografi. Kvinnor, tjejer och barn vittnar om att de filmats mot sin vilja, utpressats att skicka övergreppsmaterial eller med hot att få material distribuerat. Dessa erfarenheter bekräftar också en intervjustudie med överlevare genomförd 2023 (Farley et al., 2023) Nya former av pornografi och prostitution tar sig form genom plattformar

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejourer i Sverige

som OnlyFans och material som sprids digitalt. Samtidigt saknas såväl stöd, skydd, grundläggande kunskap och metoder för kvinnor och tjejer som behöver samhällets stöd för att ta sig ur utsatthet i pornografi. Utöver ett bristande stöd saknas dessutom adekvat lagstiftning som skyddar de kvinnor och tjejer som utnyttjas inom ramen för produktion av pornografi. Paragrafen om olaga våldsskildring som kriminaliserar distributionen av filmat sexuellt våld, tillämpas inte. Det betyder att kvinnor och tjejer som utnyttjas i pornografi i bästa fall enbart har möjlighet att anmäla den som utsätter henne för övergrepp och filmar detta för andra former av tvång- och sexualbrott.

Roks tillstyrker utredningens förslag med reservation för följande förslag, delar av förslagen nedan samt tillägg:

Roks reserverar sig mot definitionen av pornografi som används i utredningen, som likställer pornografi med upphetsning och erotik. Roks anser att pornografi är filmat sexuellt våld och skildringar av mäns våld mot kvinnor. Merparten av all pornografi innehåller våld och våldsskildringar

Roks ställer sig kritisk mot användningen av begreppet sexuell riskutsatthet. Roks anser att sexuellt våld, sexuell exploatering, prostitution eller konsekvenser av våld och övergrepp istället bör användas

Roks tillstyrker utredningens förslag 16.1.1 men reserverar sig mot att ändra det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra till ett bredare delmål enligt förslaget i SOU: 2024:21

Roks vill särskilt understryka att stödet till kvinnor, tjejer och barn i pornografi bör vara sammanhållet med stödet till kvinnor i prostitution vad gäller, skydd, stöd att lämna, traumabehandling och ett ihållande stöd för konsekvenserna av utsatthet, bostad, ekonomi och förutsättningar för trygga livsvillkor

Roks ställer sig frågande varför utredningen inte föreslår någon översyn för ändring av bestämmelsen om olaga våldsskildring, trots att utredarna beskriver att olaga våldsskildring inte tillämpas i enlighet med förarbetena och intentionen att lagföra de som distributörer filmade övergrepp och skildringar

Roks föreslår därför att initiala åtgärder att höja kunskapen om bestämmelsen om olaga våldsskildring inom rättsväsendet behöver genomföras för att möjliggöra att bestämmelsen tillämpas enligt förarbetena till lagen

Roks föreslår även att det bör göras en översyn av tillämpningen beträffande bestämmelsen om olaga våldsskildring och med ett förslag på ny lag om lagen inte anses tillämpbar med hänsyn till spridning av filmade övergrepp

Övergripande synpunkter

Roks reserverar sig för definitionen av pornografi

Roks reserverar sig mot definitionen av pornografi som till viss del används i utredningen: "Bilder, filmer och direktströmmad media som skildrar explicita sexuella aktiviteter i syfte att verka upphetsande för publiken". Det borde lyftas att män tänder

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejourer i Sverige

utifrån utsträckningen, men det som glöms är att innehåller är. Vi anser att pornografi är mäns våld mot kvinnor, men utredningen beskriver att det är upphetsande. Definitionen osynliggör kvinnor och tjejer som utsätts inom ramen för produktion av pornografi samt de kvinnor, tjejer och barn som utsätts för våld inspirerat av pornografi. Roks anser att pornografi är skildringar av mäns våld mot kvinnor och filmat sexuellt våld. Redan för snart tio år sedan konstaterade forskning att 88% av den populäraste pornografin innehåller sexuellt, fysiskt och verbalt våld (Bridges et al., 2010). En del i utredningen borde därför vara att rikta ljuset mot mäns tändningsmönster - där kvinnors lidande sätts ihop med sexuell upphetsning. Forskning och vittnesmål från överlevare vittnar om att kvinnor, tjejer och barn upplever en stor utsatthet av de killar och män som kopplar, producerar, begår övergrepp och sedan distribuerar filmerna. Detta material innehållande filmat våld distribueras sedan för konsumtion av killar och män.

Roks reserverar sig mot användning av begreppet sexuell riskutsatthet

Roks reserverar sig också mot användningen av begreppet *sexuell riskutsatthet* och anser att begreppet osynliggör förövaren och lägger ansvaret hos den kvinna, tjej eller barn som lever med konsekvenser av sexuella övergrepp. Därför anser Roks att begreppet behöver ersättas med begrepp såsom: utsatthet för sexuellt våld, utsatthet i prostitution, pornografi eller att leva med konsekvenserna av våld. Roks delar kunskapsläget att det finns kvinnor, tjejer och barn som i högre utsträckning utsätts för sexuella övergrepp, pornografi och prostitution. Roks anser därför att det är viktigt att utredningen lyfter exempel av tjejer som är särskilt utsatta. Med grund i ovan kritik om användningen av begreppet sexuell riskutsatthet anser Roks att förslaget om att arbeta traumamedvetet på SiS institutioner är absolut nödvändigt. Detta med grund i kunskapsläget att tjejer placerade på SiS-hem vittnar om tidigare erfarenheter av sexuellt våld, sexuell exploatering som också fortsätter i statlig tvångsvård. Roks kräver trygga och kvinnoseparatistiska rum för utsatta tjejer. Roks anser att ingen tjej någonsin ska låsas in till följd av utsatthet i sexuellt våld och exploatering.

Roks ser positivt på förslaget att pornografi skrivs in i nationella strategier, policy och åtgärdsprogram

Roks är positiv till förslaget 16.1.1 att målgruppen skrivs in i nationella strategier och åtgärdsprogram för mäns våld. Roks kritiserar dock att utredningen lyfter förslaget om ändring av det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra till ett bredare delmål enligt förslaget i SOU: 2024:21. Roks har liksom andra kvinnoorganisationer varit kritisk till förslaget att ändra det sjätte delmålet till ett bredare mål. Att lägga till en särskild skrivning om utnyttjande av pornografi innebär att man separerar mäns våld mot kvinnor från mäns utnyttjande av kvinnor i pornografi och prostitution. Roks anser att både pornografi och prostitution är ett uttryck för mäns våld mot kvinnor vilket det nuvarande jämställdhetspolitiska delmålet inkluderar. I spåren av en politik att könsneutralisera våld riskerar förslaget på nytt delmål i sin tur att resurser tas mäns utsätter kvinnor, tjejer och barn, till andra grupper. Våldet mot kvinnor, tjejer och barn kan därför komma att osynliggöras i policy, strategier och fördelning av resurser och därför inte effektivt bekämpas. Roks anser att det sjätte delmålet inte bör ändras eftersom delmålet i dagsläget redan inkluderar sexuellt våld, prostitution och pornografi.

Roks är positiv till utformandet av stöd enligt förslaget inklusive traumabehandling

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejourer i Sverige

Kvinno- och tjejourerna möter en verklighet som utredningen berör, ett bristande och obefintligt stöd i samhällets rum till kvinnor och tjejer i pornografi. I mötet med socialtjänst, rättsväsende och andra myndigheter möter kvinnor och tjejer ett upprepat dåligt bemötande, låg kunskap om utsattheten och en avsaknad av stöd och åtgärder. Roks tillstyrker därav utredningens förslag som rör stöd och skydd till kvinnor och barn som utsätts inom ramen för pornografi. Vi ser dessa som nödvändiga att implementeras här och nu. Vi håller med utredningens analys att bristerna beror på låg kunskap, bristande riktlinjer och styrning för socialtjänsten. Men Roks menar också att det handlar om att kvinnor och tjejer som utsätts inom ramen för pornografi inte erkänns som en skyddsvärd grupp. Vi önskar därför se att kvinnor, tjejer och barn som utsätts inom ramen för pornografi och för dess konsekvenser behöver adekvat, sammanhållet och individbaserat stöd och skydd på samma villkor som kvinnor som utsätts för våld av män de har en nära relation till.

I enlighet med utredningens förslag kräver Roks att kvinnor som befinner sig i pornografi eller utsatthet till följd av pornografi skall ha rätt att ta del av det stödprogram som kvinnor i prostitution förväntas få tillgång till enligt förslagen i *SOU 2023:97*. Sammantaget önskar Roks se att sammanhållet stöd och att utsatthet i pornografi och prostitution ska vara prioriterade områden i hela stödkedjan. Roks anser också att kvinnor och tjejer som blivit utsatta i pornografi behöver få ett fullgott stöd inom hälso- och sjukvård såsom tillgång till traumabehandling och särskild kunskap om utsattheten.

Roks är positiva till att kvinnojourer, tjejourer och andra ideella organisationer föreslås vara delaktiga i utformandet av riktlinjer, nationella strategier, handlingsplaner och i utformandet av stödprogrammet. Våra jourer möter kvinnor och tjejer som inte vågar söka stöd hos socialtjänst eller polisanmäla våldet. De ideella jourerna är centrala i att identifiera, medvetandegöra våld och minska skuld och skam för kvinnor och tjejer i utsatthet. För att jourerna ska fortsätta stötta kvinnor att våga, orka och kunna ta del av samhällets stöd för utsatthet i pornografi behöver vi fortsatt utökad och långsiktig finansiering. Vi ser dessutom ett stort behov av utökade medel för fältet prostitution och pornografi, som inte sker på bekostnad av kvinno- och tjejourernas finansiering för arbetet mot mäns våld mot kvinnor.

Kritik mot bristen på förslag som rör adekvat lagstiftning för utsatthet i pornografi

Utredarna hade som uppdrag att analysera brottslighet kopplat till produktion och distribution av pornografi. Roks anser att utredarna föreslår flera viktiga åtgärder för att exempelvis öka anmälningsbenägenheten hos kvinnor som utsätts i produktion av pornografi. Roks anser dock att det saknas förslag för hur vi angriper att bestämmelsen om olaga våldsskildring inte tillämpas och hur distributörer av filmade övergrepp ska lagföras. Det är lagligt att konsumera pornografi i Sverige och det saknas lagar som syftar till att lagföra producenter av pornografi. Sedan 1989 är det enligt BrB 16 kap §10c olagligt att sprida våldspornografi. I enlighet med paragrafen ska den som i bild skildrar sexuellt våld eller tvång med uppsåt att bilderna sprids eller som sprider en sådan skildring, dömas för olaga våldsskildring till böter eller fängelse i högst två år. Förarbetena till bestämmelsen anser att ansvar ska utkrävas av den som är utgivare för spridning av våldspornografi. Trots bestämmelsen och syftet till den används inte paragrafen.

För att få rättsväsende att använda sig av paragrafen har Roks och Kvinnofronten polisanmält spridningen av pornografiska filmer med sexuellt våld och tvång. Samtliga

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejjourer i Sverige

anmälningarna har lagts ned med hänvisning att brottet begåtts utanför Sverige. Roks avsikt var dock att pröva distributionen och spridningen av materialet och vem som bör anses vara ansvarig för att tillgängliggöra materialet. Med stöd av advokatbyrå Rebecka Lagh har Roks begärt överprövning av de nedlagda ärendena. Vid begäran svarar åklagaren nekande om överprövning. Polisens beslut kvarstår med hänvisning till att det krävs internationell hjälp för att utreda vilka som är ansvariga. Åklagaren svarar att det inte anses proportionerligt att begära denna hjälp eftersom straffvärdet bedöms vara så pass ringa.

Att filmer som innehåller skildringar av våld mot kvinnor är fullt lagligt att konsumera innebär att kvinnor och tjejer är rättslösa och kan köpas inom ramen för prostitution, pornografi eller OnlyFans. Att rättsväsendet inte utkräver ansvar av distributörerna enligt lydelsen i paragrafen om olaga våldsskildring och att orsaken att åklagaren inte prövar lagen beror på att det kräver resurser i form av internationell hjälp - signalerar också att det inte anses prioriterat. Därför kräver Roks förslag på en genomlysning av paragrafen och förslag på ny lagstiftning krävas för att kunna bekämpa utnyttjandet av kvinnor och spridningen av sådant material enligt följande:

- Att initiala åtgärder att höja kunskapen om bestämmelsen om olaga våldsskildring inom rättsväsendet behöver genomföras för att möjliggöra att bestämmelsen tillämpas enligt förarbetena till lagen
- Att det bör göras en översyn över tillämpningen av bestämmelsen om olaga våldsskildring och med ett förslag på ny lagstiftning om lagen inte anses tillämpbar med hänsyn till spridning av filmade övergrepp

Pornografi i skolan

Roks anser att det är viktigt att Skolverket och Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram ett kunskapsmaterial som handlar om utsatthet i sexuell exploatering, pornografi och sexuellt våld att utgå från i undervisningen. Roks anser att tjejjourerna har en viktig roll i att utarbeta material om sexuellt våld, sexuell exploatering, pornografi, prostitution och grooming. Roks anser därför att förslaget att ta fram kunskapsmaterial riktat mot yrkesverksamma inom skola är ett viktigt förslag för att förebygga utsatthet. Roks ställer sig dock kritisk till att skolan ska undervisa om pornografi utifrån en normaliserande ansats.

Hösten 2022 förändrades både läroplan och lärarutbildning när det gäller sexualundervisning. Sexualitet, samtycke och relationer är nu rubriken för sexualundervisning. En av punkterna i skolverkets förändring är att läroplanen ska bland annat innehålla: *"Utveckla elevernas kritiska förhållningssätt till framställningar av relationer och sexualitet i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi."* Roks anser att pornografi hör ihop med fysiskt våld och andra sexuella övergrepp. Inom kvinno- och tjejjourer finns erfarenheter som visar en tydlig koppling mellan pornografi och fysiskt våld. Roks anser att pornografi är sexualiserat våld och att vi aldrig kan acceptera att kvinnor, tjejer och barn utnyttjas inom ramen för pornografi. Konsekvenserna är direkt skadliga för såväl enskilda kvinnor och tjejer som för gruppen kvinnor och tjejer då den befäster en underordning i förhållande till män. Roks ser inget positivt med pornografi som kan vägas in i kritiskt förhållningssätt. Pornografi är

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejjourer i Sverige

sexualiserat våld och skildringar av sådant våld. Ett jämställt samhälle är ett porrfrött samhälle!

Referenser

Farley, M., Bergkvist, E., Asbogard, M., Pethrus, J., Lannergren, M., Fein, L., B.Jerari, N., (2023). Pornography Production Harm in Sweden: Filmed Prostitution is Inseparable from Non-Filmed Prostitution.

Bridges, Ana J. et al (2010) "Aggression and Sexual Behavior in Best-Selling Pornography Videos: A Content Analysis Update", Violence Against Women Volume 16, Issue 10, 2010

I detta ärende har Camilla Andersson beslutat. Emelie Huuva Skeppar, styrelseledamot i Roks har varit föredragande i ärendet tillsammans med Tina Olby, Motala kvinnojour

Stockholm den 24 maj 2024.

Camilla Andersson
Ordförande Roks